

СЕКЦІЯ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.91/.95:342.7-058.57-057.36(477):004.77
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2026-3-3>

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Кирдан Богдан Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Національної академії внутрішніх справ
realaudiliker@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9284-9930

Метою статті є комплексне теоретико-правове осмислення права ветеранів та ветеранок війни на доступ до правосуддя крізь призму концепції безбар'єрності, а також з'ясування потенціалу електронного судочинства як інструменту усунення фізичних, цифрових, інформаційних та комунікаційних перешкод у реалізації цього права в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення України, коли чисельність ветеранів стрімко зростає, а традиційна модель судочинства виявляє неспроможність урахувати їхні специфічні потреби.

Методи. Методологічну основу дослідження склали діалектичний метод, що дав змогу простежити розвиток безбар'єрності від фізичної доступності до цифрової та процесуальної, формально-юридичний метод (для тлумачення процесуальних норм), системно-структурний аналіз (для виокремлення складових безбар'єрності у сфері правосуддя), порівняльно-правовий метод (для співвіднесення національних та міжнародних стандартів доступу до правосуддя), а також герменевтичний підхід до інтерпретації практики Європейського суду з прав людини.

Результати. Обґрунтовано, що безбар'єрний доступ ветеранів до правосуддя становить самостійний прояв принципу верховенства права та похідну гарантію права на справедливий суд, який не зводиться до формальної можливості звернення до суду. Доведено, що підсистеми «Електронний кабінет», «Електронний суд» і відеоконференц'язок забезпечують не лише процесуальну економію, а й виконують правозабезпечувальну функцію розумного пристосування процедури до потреб особи з інвалідністю внаслідок війни. Установлено, що процесуальну економію не слід ототожнювати з безбар'єрністю. Виявлено, що чинне регулювання участі у відеоконференції поза межами суду, попри оновлення 2024 року, зберігає бар'єри для свідків та інших учасників, а цифрова нерівність здатна трансформувати технологічну перевагу на нову перешкоду.

Висновки. Сформульовано висновок про необхідність нормативного закріплення безбар'єрності як засади цивільного судочинства у статті 2 ЦПК України, запровадження процесуальних запобіжників ретравматизації ветеранів та доповнення ст. 212 ЦПК України обов'язком суду враховувати індивідуальні потреби учасника, зумовлені станом здоров'я. Аргументовано, що принцип процесуальної пропорційності є методологічним ключем до врівноваження вимоги безбар'єрності та засади рівності сторін. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, зокрема унормування вимог цифрової доступності електронних сервісів.

Ключові слова: безбар'єрність, ветерани війни, цивільне судочинство, електронний суд, відеоконференц'язок, розумне пристосування, цифрова нерівність, ретравматизація, верховенство права.

THE RIGHT OF WAR VETERANS TO ACCESS TO JUSTICE IN THE CONTEXT OF FORMING A BARRIER-FREE ENVIRONMENT IN UKRAINE

Kyrdan Bohdan Vasylovych,
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Civil Law and Procedure
National Academy of Internal Affairs
realaudiliker@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9284-9930

The purpose of the article is a comprehensive theoretical and legal understanding of the right of war veterans (women and men) to access justice through the prism of the concept of barrier-free accessibility, as well as clarifying the potential of electronic justice as a tool for eliminating physical, digital, informational and communicative obstacles to the realisation of this right under martial law and the post-war recovery of Ukraine, when the number of veterans is rapidly growing and the traditional model of court proceedings proves unable to take their specific needs into account.

Methods. The methodological basis of the study comprises the dialectical method, which made it possible to trace the development of barrier-free accessibility from physical to digital and procedural, the formal-legal method (for interpreting procedural rules), systemic-structural analysis (for distinguishing the components of barrier-free accessibility in the field of justice), the comparative-legal method (for correlating national and international standards of access to justice), and a hermeneutic approach to interpreting the case-law of the European Court of Human Rights.

Results. It is substantiated that barrier-free access to justice for veterans constitutes an independent manifestation of the rule of law principle and a derivative guarantee of the right to a fair trial, which is not limited to the formal possibility of applying to a court. It is demonstrated that the subsystems Electronic Cabinet, Electronic Court, and videoconferencing facilities ensure not only procedural economy but also perform a rights-guaranteeing function by providing reasonable accommodation of judicial procedures to the needs of persons with war-related disabilities.

It is established that procedural economy should not be equated with barrier-free accessibility. The study reveals that the current regulation governing participation in court hearings via videoconference outside court premises, despite the amendments introduced in 2024, continues to preserve barriers for witnesses and other participants, while digital inequality may transform technological advantages into a new form of obstacle to effective access to justice.

Conclusions. The author concludes that it is necessary to enshrine barrier-free accessibility as a principle of civil procedure in Article 2 of the Civil Procedure Code of Ukraine, to introduce procedural safeguards against the re-traumatisation of veterans, and to supplement Article 212 of this Code with the court's duty to take into account the individual needs of a participant caused by their state of health. It is argued that the principle of procedural proportionality is the methodological key to balancing the requirement of barrier-free accessibility and the principle of equality of the parties. Directions for improving legislation are proposed, in particular the standardisation of digital accessibility requirements for electronic services.

Keywords: barrier-free accessibility, war veterans, civil procedure, electronic court, videoconferencing, reasonable accommodation, digital divide, re-traumatisation, rule of law.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила не лише гуманітарну катастрофу, а й кардинальну зміну соціальної структури українського суспільства, у якому стрімко зростає чисельність ветеранів та ветеранок війни. За прогнозними оцінками, протягом найближчих років статус учасника бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни чи члена сім'ї загиблого Захисника поширюватиметься на мільйони громадян, що об'єктивно перетворює питання їхньої повноцінної участі у правових відносинах, зокрема в судовому процесі, на одне з пріоритетних завдань державної політики. Реалізація права на судовий захист, гарантованого ст. 55 Конституції України, набуває для цієї категорії осіб специфічного виміру, оскільки наслідки участі у бойових діях, зокрема набуті поранення, ампутації, контузії, посттравматичний стресовий розлад, формують сукупність перешкод фізичного,

психологічного, цифрового та комунікаційного характеру, які традиційна модель судочинства тривалий час залишала поза увагою.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що формування безбар'єрного середовища, проголошене Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, дотепер розглядалося переважно у площині фізичної доступності, тоді як доступність правосуддя для ветеранів отримала самостійне нормативне опрацювання лише нещодавно – із схваленням Радою суддів України 22 травня 2026 року Методичних рекомендацій щодо забезпечення безбар'єрності, інклюзивності та належної правової допомоги ветеранам і ветеранкам під час здійснення правосуддя (рішення Ради суддів України від 22.05.2026 № 13). Поява цього документа засвідчила, що судова система визнала необхідність системного підходу до подолання бар'єрів. Водночас він

виявив і певну проблему – недостатній рівень наукового опрацювання того, як саме концепція безбар'єрності співвідноситься з традиційними інститутами цивільного процесуального права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше здійснено спробу інтегрувати концепцію безбар'єрності у понятійний апарат цивільного процесуального права та обґрунтувати, що електронне судочинство виконує стосовно ветеранів не суто технічну, а правозабезпечувальну функцію розумного пристосування процедури. На відміну від наявних публікацій, де електронний суд аналізується переважно крізь призму процесуальної економії та протидії корупції, у статті доводиться, що цифрові інструменти судочинства слід оцінювати також за критерієм їхньої спроможності усувати або, навпаки, відтворювати бар'єри для вразливих категорій учасників.

1. Теоретико-правові засади безбар'єрного доступу до правосуддя

Поняття безбар'єрності в українському правопорядку набуло нормативного оформлення відносно нещодавно. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 р. № 294-р) визначає безбар'єрність як загальний підхід до формування та реалізації державної політики, спрямований на забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності, та виокремлює шість її напрямів – фізичну, інформаційну, цифрову, суспільну та громадянську, освітню та економічну. Важливо, що правосуддя як окрема сфера в цьому переліку прямо не згадується, що породжує доктринальну потребу з'ясувати, у якому співвідношенні перебувають безбар'єрність та доступ до суду. Видається обґрунтованим розглядати доступність правосуддя як комплексний феномен, що інтегрує одразу кілька вимірів безбар'єрності: фізичну доступність приміщень судів, цифрову доступність електронних сервісів, інформаційну доступність процесуальної інформації та суспільну безбар'єрність як подолання стереотипного ставлення до ветеранів.

Принцип доступу до правосуддя належить до фундаментальних засад правової держави і традиційно розглядається у вітчизняній доктрині як можливість кожної заінтересованої особи безперешкодно звернутися до суду за захистом порушеного, невизнаного або оспорюваного права. Водночас формальна наявність права на звернення, закріпленого у ст. 4 ЦПК України, сама по собі не гарантує його реального здійснення особою, яка через стан здоров'я об'єктивно позбавлена можливості фізично прибути до суду, ознайомитися з паперовими матеріалами справи чи сприйняти усну інформацію в судовому засіданні. Тому концепція безбар'єрності збагачує усталене

розуміння доступу до правосуддя, зміщуючи акцент із негативного обов'язку держави не перешкоджати зверненню до суду на позитивний обов'язок створювати умови для фактичної, а не лише юридичної доступності судової процедури.

Міжнародні стандарти доступу до правосуддя формують той нормативний орієнтир, з огляду на який слід оцінювати національне регулювання. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, гарантуючи право на справедливий суд, у тлумаченні Європейського суду з прав людини охоплює і право на доступ до суду, яке не є абсолютним, проте будь-які його обмеження не повинні звужувати доступ особи в такий спосіб або такою мірою, щоб порушувалася сама сутність цього права. Принципова позиція Європейського суду, висловлена ще у справі «Airey проти Ірландії», полягає в тому, що Конвенція покликана гарантувати не тільки теоретичні, а й практичні та ефективні права, а отже, держава за певних обставин зобов'язана вживати позитивних заходів для забезпечення реальної можливості особи скористатися судовим захистом. Стосовно ветеранів з інвалідністю цей висновок набуває особливого значення, оскільки відсутність розумного пристосування процедури може фактично нівелювати їхнє право на доступ до суду.

Окреме методологічне навантаження несе категорія розумного пристосування (reasonable accommodation), запозичена національним правопорядком із Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 року, згідно зі ст. 2 якої розумне пристосування означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і коректив, що не стають надмірним тягарем, для забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини та основоположних свобод. Перенесення цієї категорії у площину судочинства означає, що суд має не механічно застосовувати уніфіковану процедуру, а адаптувати окремі її елементи – спосіб участі у засіданні, форму подання процесуальних документів, режим комунікації – до індивідуальних потреб ветерана, не надаючи при цьому жодній зі сторін необґрунтованих переваг. Саме на цьому балансі ґрунтуються методичні рекомендації Ради суддів України, які прямо застерігають, що забезпечення безбар'єрності не встановлює особливого процесуального статусу ветерана і не змінює правил судочинства.

Інклюзивність як ширша світоглядна засада доповнює концепцію розумного пристосування, переносячи увагу з усунення окремих перешкод на проектування самої процедури в такий спосіб, щоб вона початково враховувала різноманітні потреби учасників. Якщо розумне пристосування є реакцією на індивідуальну ситуацію конкретної особи, то інклюзивний дизайн правосуддя передбачає завчасне усунення типових бар'єрів на рівні нормативного регулювання та організації

роботи судів. Відмежування цих понять має не лише теоретичне, а й практичне значення, адже визначає, які заходи мають здійснюватися судом за заявою учасника, а які – запроваджуватися законодавцем як загальне правило, що діє незалежно від звернення заінтересованої особи.

2. Електронне судочинство як засіб подолання бар'єрів

Запровадження в Україні Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) становить інституційне підґрунтя електронного судочинства і водночас найпотужніший наявний інструмент забезпечення безбар'єрного доступу до правосуддя. Відповідно до ст. 14 ЦПК України та ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус судів», ЄСІТС забезпечує обмін документами в електронній формі між судом та учасниками процесу, фіксування судового процесу і участь учасників у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Порядком функціонування окремих підсистем системи визначається Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затвердженим рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21 (зі змінами). Аналіз чинного регулювання дає підстави стверджувати, що законодавець заклав у конструкцію ЄСІТС достатній потенціал для дистанційної реалізації процесуальних прав, однак ступінь розкриття цього потенціалу стосовно ветеранів значною мірою залежить від правозастосовної практики та технічної спроможності судів.

Одна із підсистем «Електронний кабінет» виконує функцію персонального захищеного вебсервісу, через який особа, що пройшла електронну ідентифікацію, отримує доступ до сервісів ЄСІТС, зокрема можливість надсилати та отримувати процесуальні документи. Для ветерана з обмеженою мобільністю електронний кабінет усуває чи не найвідчутніший фізичний бар'єр – потребу особисто прибувати до канцелярії суду для подання позовної заяви, ознайомлення з ухвалами чи отримання судових рішень. Із набуттям чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремих підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року № 3200-IX, який запровадив обов'язкову реєстрацію та використання електронних кабінетів для визначених категорій осіб, відбулося суттєве розширення сфери електронної взаємодії, що опосередковано посилює і доступність правосуддя для пересічних учасників, які реєструють кабінети добровільно.

Підсистема «Електронний суд» забезпечує можливість формування й надсилання процесуальних документів, обмін ними між учасниками справи, а також автоматичне отримання

сторонами документів, унесених до автоматизованої системи. Завдяки цій підсистемі ветеран фактично отримує цілодобовий доступ до матеріалів власної справи в електронному вигляді, що не лише реалізує засаду відкритості інформації щодо справи, закріплену у ст. 8 ЦПК України, а й знижує психологічне навантаження, пов'язане з необхідністю перебувати у приміщенні суду серед сторонніх осіб. Слід наголосити, що для особи з посттравматичним стресовим розладом саме можливість дистанційного, асинхронного ознайомлення з матеріалами справи може мати вирішальне значення для збереження психоемоційної рівноваги під час судового провадження.

Особливе місце серед інструментів електронного судочинства посідає участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, врегульована ст. 212 ЦПК України. Відповідно до цієї норми учасники справи мають право брати участь у засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису. Для ветерана відеоконференцв'язок усуває фізичний бар'єр відстані та потребу долати маршрут до суду, що для особи з порушеннями опорно-рухового апарату нерідко є самотійним і доволі суттєвим випробуванням. Водночас аналіз норми засвідчує збереження істотного обмеження: свідок, перекладач, спеціаліст та експерт можуть брати участь у відеоконференції виключно в приміщенні суду, що для ветерана, котрий виступає, наприклад, свідком, відтворює той самий фізичний бар'єр, який електронне судочинство покликане усувати.

Цифрова доступність електронних сервісів судочинства становить окремий аспект, що потребує уваги. Технічна наявність електронного кабінету чи можливості відеоконференції не означає автоматично, що відповідні інструменти є доступними для особи з порушеннями зору, слуху чи когнітивних функцій. Цифрова доступність передбачає відповідність інтерфейсів сервісів міжнародним стандартам, зокрема сумісність із програмами екранного доступу, можливість збільшення тексту, контрастність відображення та альтернативні способи введення інформації. На сьогодні питання відповідності інтерфейсів ЄСІТС стандартам цифрової доступності залишається недостатньо врегульованим, що становить латентний бар'єр, який не усувається самим лише фактом цифровізації.

Процесуальна економія, яку забезпечує електронне судочинство, традиційно розглядається в доктрині як його самотійна перевага. Як слушно зауважують дослідники, цифрова трансформація правосуддя охоплює не лише автоматизацію окремих судових послуг, а й зміну самої організації судочинства, що створює основу для підвищення доступності правосуддя (Згама, 2024). Інші науковці обґрунтовано наголошують, що електронне судочинство поступово трансформується у цифрове правосуддя як нову модель

функціонування судової влади, яка передбачає повну інтеграцію цифрових технологій та формування єдиної цифрової екосистеми (Логінов, 2026). Поділяючи загальний вектор цих міркувань, варто, однак, застерегти від отождолення процесуальної економії з безбар'єрністю: економія часу й коштів є наслідком, корисним для всіх учасників, тоді як безбар'єрність є цільовою функцією, орієнтованою на конкретні потреби вразливих категорій. Саме тому оцінювати електронні інструменти судочинства слід не лише за критерієм ефективності, а й за їхньою спроможністю забезпечувати рівність фактичних можливостей.

3. Проблеми та напрями вдосконалення правового регулювання

Попри значний потенціал електронного судочинства, його застосування для забезпечення безбар'єрного доступу ветеранів до правосуддя супроводжується низкою проблем, що мають як технічний, так і власне юридичний характер. Першою з них є цифрова нерівність – нерівномірний доступ громадян до цифрових технологій, стабільного інтернет-з'єднання та цифрових компетентностей. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що інструмент, покликаний усувати бар'єри, за певних умов сам перетворюється на джерело нової перешкоди. Ветеран старшого віку, особа, яка проживає в сільській місцевості або на деокупованій території з пошкодженою інфраструктурою, чи особа, яка через стан здоров'я не має навичок користування цифровими сервісами, об'єктивно опиняється у програвшому становищі порівняно з учасниками, що вільно послуговуються електронними засобами. Тому цифровізація судочинства не може супроводжуватися повним витісненням традиційних, паперових форм взаємодії, які мають зберігатися як гарантія доступу для тих, хто з поважних причин не може скористатися електронними сервісами.

Другою проблемою є забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних учасників судового процесу. Зосередження в межах ЄСІТС значних масивів інформації, зокрема відомостей про стан здоров'я ветерана, наявність інвалідності, обставини отримання поранень, актуалізує питання надійності комплексної системи захисту інформації. Витік або несанкціонований доступ до таких даних здатний завдати особі не лише майнової, а й тяжкої моральної шкоди, а в умовах триваючої збройної агресії – створити загрозу безпеці ветерана та членів його сім'ї. Відтак подальший розвиток електронного судочинства має нерозривно поєднуватися з посиленням гарантій інформаційної безпеки, що становить самостійний складник безбар'єрності, оскільки відчуття незахищеності власних даних саме по собі є психологічним бар'єром, який стримує особу від звернення до суду.

Третя група проблем стосується процесуальних гарантій та недопущення ретравматизації ветеранів під час судового провадження. Чинне процесуальне законодавство не містить

спеціальних норм, які зобов'язували б суд урахувати психоемоційний стан учасника, що зазнав травматичного досвіду, та вживати заходів для запобігання повторному переживанню травми. Методичні рекомендації Ради суддів України частково заповнюють цю прогалину, орієнтуючи суддів на врахування особливого досвіду ветеранів та на систематичне підвищення кваліфікації щодо психологічних аспектів травматичного досвіду. Проте рекомендаційний характер цього акта означає, що відповідні підходи не мають обов'язкової юридичної сили і не можуть слугувати підставою для процесуальних рішень. Видається, що запобігання ретравматизації потребує не лише методичної, а й нормативної основи – закріплення в процесуальному законі можливості застосування дистанційної участі та інших адаптивних заходів саме з огляду на стан здоров'я учасника.

Окремої уваги заслуговує принцип процесуальної пропорційності, закріплений у ст. 11 ЦПК України, який зобов'язує суд забезпечувати розумний баланс між приватними й публічними інтересами та враховувати, зокрема, особливості предмета спору і вжиття заходів, потрібних для забезпечення його справедливого розгляду. Цей принцип становить методологічний ключ до розв'язання колізії, що неминуче постає під час адаптації процедури до потреб ветерана: з одного боку, суд має забезпечити безбар'єрність, з іншого – не порушити рівності сторін та не створити необґрунтованих переваг. Процесуальна пропорційність дає змогу в кожному конкретному випадку співвіднести обтяження, яке покладається на суд та інших учасників унаслідок застосування адаптивних заходів, із метою забезпечення реального доступу ветерана до правосуддя, не допускаючи водночас зловживання відповідними можливостями.

На підставі викладеного видається обґрунтованим запропонувати кілька напрямів удосконалення законодавства. По-перше, доцільним є доповнення ст. 2 ЦПК України, що визначає основні засади цивільного судочинства, вказівкою на забезпечення безбар'єрного та інклюзивного доступу до правосуддя, що надало б цій категорії нормативного, а не суто доктринального чи рекомендаційного статусу. По-друге, ст. 212 ЦПК України варто доповнити положенням, відповідно до якого суд при вирішенні питання про участь особи у відеоконференції поза межами приміщення суду враховує стан здоров'я учасника та зумовлені ним потреби, а щодо учасників з інвалідністю внаслідок війни – розглядає можливість участі свідка, перекладача, спеціаліста та експерта поза межами приміщення суду. По-третє, на рівні Положення про ЄСІТС необхідно закріпити обов'язковість відповідності інтерфейсів електронних сервісів стандартам цифрової доступності. Запровадження цих змін дало б змогу перевести забезпечення безбар'єрності з площини добровільних організаційних заходів у площину юридичного обов'язку суду.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави сформулювати такі висновки. По-перше, право ветеранів війни на доступ до правосуддя в умовах формування безбар'єрного середовища становить самостійний теоретико-правовий феномен, що інтегрує конституційну гарантію судового захисту, міжнародний стандарт права на справедливий суд та концепцію безбар'єрності, і не зводиться до формальної можливості звернення до суду.

По-друге, категорія розумного пристосування, запозичена з Конвенції про права осіб з інвалідністю, є придатним методологічним інструментом для адаптації цивільної процедури до індивідуальних потреб ветерана, причому її слід відмежовувати від інклюзивного дизайну судочинства, що передбачає завчасне усунення типових бар'єрів на нормативному рівні.

По-третє, чинне регулювання участі у відео-конференції зберігає істотний бар'єр у вигляді вимоги про участь свідка, перекладача, спеціаліста та експерта виключно в приміщенні суду, що стосовно ветеранів з обмеженою мобільністю відтворює саме ту перешкоду, яку електронне судочинство має усувати.

По-четверте, удосконалення законодавства доцільно здійснити шляхом закріплення безбар'єрності як засади цивільного судочинства у ст. 2 ЦПК України, доповнення ст. 212 ЦПК України обов'язком суду враховувати стан здоров'я учасника, а також унормування на рівні Положення про ЄСІТС вимог цифрової доступності електронних сервісів.

Перспективи подальших досліджень убагачуються у поглибленому вивченні практики Європейського суду з прав людини щодо позитивних обов'язків держави із забезпечення доступу до суду осіб з інвалідністю, у компаративному аналізі досвіду держав – членів Європейського Союзу щодо інклюзивного дизайну електронного судочинства, а також в опрацюванні процесуального механізму застосування адаптивних заходів з урахуванням стану здоров'я учасника цивільного процесу та критеріїв їх пропорційності.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Згама А.О. Щодо цифрової трансформації правосуддя та перспектив для сфери господарювання. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 320–325. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.52> (дата звернення: 23.06.2026).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. : ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. №475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 23.06.2026).
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 р.: ратифіковано Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 23.06.2026).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 23.06.2026).

5. Логінов О.А. Еволюція електронного судочинства до цифрового правосуддя: український досвід. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. № 2. С. 219–223. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.31> (дата звернення: 23.06.2026).

6. Методичні рекомендації щодо забезпечення безбар'єрності, інклюзивності та належної правової допомоги ветеранам/ветеранкам під час здійснення правосуддя : рішення Ради суддів України від 22 травня 2026 р. № 13. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-13-vid-22052026-u-f2fa8dc5b9.pdf> (дата звернення: 23.06.2026).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29 червня 2023 р. № 3200-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20> (дата звернення: 23.06.2026).

8. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21> (дата звернення: 23.06.2026).

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 23.06.2026).

10. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p> (дата звернення: 23.06.2026).

11. Справа Ейрі проти Ірландії (Заява № 6289/73): рішення Європейського суду з прав людини, 9 жовтня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_332#Text (дата звернення: 23.06.2026).

12. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 23.06.2026).

REFERENCES:

1. Zghama, A. O. (2024). Shchodo tsyfrovoyi transformatsii pravosuddia ta perspektiv dlia sfery hospodariuvannia [On the digital transformation of justice and prospects for the sphere of economic activity]. *Elektronne naukovye vydannia «Analitichno-porivnialne pravoznavstvo»* – *Electronic Scientific Publication "Analytical and Comparative Jurisprudence"*, 6, 320–325. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.52> [in Ukrainian].
2. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 4 lystopada 1950 r. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950] : ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 17 lypnia 1997 r. № 475/97-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
3. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu vid 13 hrudnia 2006 r. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 13 December 2006] : ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 16 hrudnia 2009 r. № 1767-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> [in Ukrainian].

5. Lohinov, O. A. (2026). Evoliutsiia elektronnoho sudochynstva do tsyfrovoho pravosuddia: ukrainnyi dosvid [The evolution of electronic court proceedings towards digital justice: the Ukrainian experience]. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo» – Electronic Scientific Publication "Analytical and Comparative Jurisprudence"*, 2, 219–223. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.31> [in Ukrainian].

6. Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia bezbariernosti, inkluzyvnosti ta nalezhnoi pravovoi dopomohy veteranam/veterankam pid chas zdiisnennia pravosuddia [Methodological Recommendations for Ensuring Barrier-Free Accessibility, Inclusiveness and Proper Legal Aid to Veterans during the Administration of Justice] : rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 22 travnia 2026 r. № 13. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-13-vid-22052026-u-f2fa8dc5b9.pdf> [in Ukrainian].

7. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo oboviazkovoї reiestratsii ta vykorystannia elektronnykh kabinetiv v Yedynii sudovii informatsiino-telekomunikatsiinii systemi abo yii okremii pidsystemi (moduli), shcho zabezpechuie obmin dokumentamy [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine concerning the Mandatory Registration and Use of Electronic Cabinets in the Unified Judicial Information and Telecommunication System or its Separate Subsystem (Module) Ensuring the Exchange of Documents] : Zakon Ukrainy vid 29 chervnia 2023 r. № 3200-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok funktsionuvannia okremykh pidsystem (moduliv) Yedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiinoi systemy [On Approval of the Regulation on the Procedure for the Functioning of Certain Subsystems (Modules) of the Unified Judicial Information and Telecommunication System] : rishennia Vyshchoi rady pravosuddia vid 17 serpnia 2021 r. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21> [in Ukrainian].

9. Pro sudoustrii i status suddiv [On the Judiciary and the Status of Judges] : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> [in Ukrainian].

10. Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [On Approval of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the Period until 2030] : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. № 366-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p> [in Ukrainian].

11. Sprava Airey proty Irlandii (Zaiava № 6289/73) [Case of Airey v. Ireland (Application no. 6289/73)] : rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny, 9 zhovtnia 1979 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_332 [in Ukrainian].

12. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Civil Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.09.2026